

Feltbestemmelse af Stribet Ryle og Spidshalet Ryle

KLAUS MALLING OLSEN

Illustreret af HANS LARSSON

Stribet Ryle er den hyppigste amerikanske vader i Vesteuropa, og selvom den fortsat er sjælden, er chancen for selv at opdage den nok større end for så mange andre sjældenheders vedkommende. De fleste skandinaviske fund er gjort i aug.-okt., men en del også i maj-juni (Breife et al. 1990, Olsen 1992a). Langt de fleste britiske fund har derimod været ungfugle, der er fundet i sept. efter at de har krydset Atlanterhavet (Lewington et al. 1991). De følger siden vore hjemlige vadefugle og kan forår og sommer dukke op spredt langt de europæiske vaderses trækruter.

Spidshalet Ryle er det asiatiske modstykke til Stribet Ryle. Den er betydeligt mere sjælden i Vesteuropa end Stribet Ryle, og er kun truffet to gange i Danmark (Olsen 1992a).

Artiklen bringes med tilladelse fra *Fåglar i Stockholmsstrakten*, hvor den oprindeligt er trykt (Olsen 1992b). Den bygger på egne studier i felten, fortrinsvis i USA og Australien om efteråret, men også i Skandinavien. Personalet ved Universitets Zoologiske Museum, København takkes for adgang til skindsamlingen. En række personer har bidraget med fotos, kommentarer m.m. Jeg takker varmt Lars Dinesen, Knud Larsen, Birger Lønning, Jesper Johannes Madsen, Killian Mullarney, Michael Kjøie Poulsen, Ivan Olsen og Thure Wikberg.

Stribet Ryle – brushanelignende med stribet bryst, hvid bug, og overside som ung Dværgryle

Stribet Ryle er en mellemstor vadefugl med ret kraftig, pæreformet krop, lille rundt hoved med af-

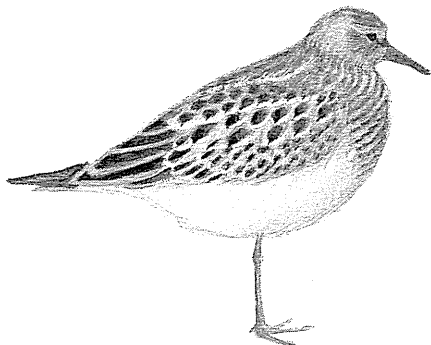
rundet nakke og mellemlangt næb og tarse. Vigtigste dragt karakterer er mørkstribet bryst med meget skarp overgang til hvid bug, og dværgryleagtig overside. Den varierer i størrelse, og hannen kan være op til 10% større end hunnen (Cramp & Simmons 1983). Det vil sige, at man kan se hunner, der er små som Almindelig Ryle, og hanner, der er på størrelse med små Brushøns. Sammenlignet med Almindelig Ryle er kroppen større og hovedet mindre. Den energiske og "overlegent elegante" måde at søge føde på ligner mere klirers end rylers. Nervøse fugle strækker undertiden hals som Brushane (Dean 1985).

I flugten minder den om en Brushane med samme haletegning og ret lange, slanke vinger med blot et svagt lyst vingebånd oventil; hånden er ret spids. Men Stribet Ryle flyver i en elegant kastvis flugt, ikke ulig bekkasin eller svømmesneppe og langt kvikkere end Brushanens noget "bedøvede" flugt. Helt afgørende forskelle er: 1) kun tåspidserne stikker ud bag halen, der derved bliver tilspidset. Brushanen har både fødder og en del af tarsen hængende ud bag halen. 2) Kontrasten mellem mørkstribet bryst og hvid bug er ofte meget tydelig i flugten.

Adult hun og juvenil ligner hinanden, og følgende beskrivelse refererer til begge dragter. Vigtigste karakter er brystets tegning og kontrast til bugen. Brystet er stribet på gulbrun til rustorange baggrund, varmest hos juvenile, og i meget skarp overgang til renhvid bug. Kontrasten er ofte meget tydelig og forstærkes af, at brystet ofte er ekstra kraftigt stribet ved overgangen. Det er normalt denne kontrast man reagerer på: en "Brushane" med kraftigt stribet bryst mod hvid bug er næsten så typisk, at det alene bestemmer arten. Nogle ungfugle er svagere tegnet (Cramp & Simmons 1983) og har enkelte mørke flankestriber. Undertiden ses et smalt lille "slips" midt på brystet.

Oversiden ligner ung Dværgryles med et tydeligt hvidt V ned ad ryggen (skulderfjerens spidser) og mørkcentrede dækfjer med varmt brune til hvidlige rande. Oversiden er beskrevet som bekkasinagtig (Jonsson 1992). Kombination af bryst/bugtegning og "dværgryleoverside" er artstypisk.

Hovedet er ret svagt tegnet. Issen er brun (hos juvenile undertiden varmt brun) med smalle mørke striber adskilt fra en lys øjenbrynsstribe, der nor-

malt er bredest og kraftigst foran øjet. Hos mange juvenile er øjenbrynsstriben bred og hvid i hele sin længde, og gerne delt som hos Dværgrylen. Dette er bemærket af Dean (1982), og har hos næsten alle iagttagne juvenile været tydeligt – men ikke helt så påfaldende som hos Dværgryle. Underligt nok er det ikke fremhævet i den nyere litteratur (f.eks. Lewington et al. 1991, Hayman et al. 1986). Øredækfjerene er ofte varmere og mørkere brune. Øjenringen er smal; den er tydeligst under øjet, men er aldrig det, man først reagerer på (sml. Spidshalet Ryle).

Næbbet er ca så langt som hovedet. Det er lige eller let nedadbøjet med grøngul til gulbrun inderdel, diffus afsat fra den mørke spids. Benene er grøn- til grågule. "Knæet" (benet over hælen) er altid tydeligt kortere end tarsen. Benene virker aldrig uproportioneret lange, og sammen med de øvrige proportioner giver det indtryk af en harmonisk bygget "normal" vader: en Brushane hvis proportioner passer sammen.

Juvenile har de klareste og friskeste tegninger om efteråret. Antydning af delt øjenbrynsstribе, bredere øjenbrynsstribе, friskere gulbrunt anstrøg på brystet og helt friske dækfjer og tertiarer er juvenilkarakterer (Britton 1981). Adulte har mere kontrastløs ryg- og hovedtegnning og svagere og oftest udelt øjenbrynsstribе. Især er vinterdragten mere grå og diffus, men brystets kontrast til bugen er altid påfaldende.

Man kan normalt kønsbestemme adulte i sommerdragt på brystets tegning. Hannen har plettet bryst, der ofte er mørkere og grovere tegnet end ungfuglens. Hunnen har længdestribet bryst, der ikke afviger fra ungfuglens. Adulte anlægger den mere grå og svagere tegnede vinterdragt i aug.-okt. (Britton 1982).

Kaldet er et groft "tryyp", der ligner Krumnæbbet Ryles og også kan lede tanken hen på Bysvale, Sanglærke og Gråspurv.

Spidshalet Ryle – en langbenet og kortnæbbet version af Stribet Ryle

Spidshalet Ryle er af størrelse som Stribet Ryle, men har relativt kortere næb og længere ben. Tarsen er så lang som Stribet Ryles, men "knæet" – benet over ledet – virker længere, da bugen ofte flades ud. Det giver fuglen et højbenet udseende, hvor mindst 1/3 af benet udgøres af "knæet". Næbbet er kun lidt kortere end Stribet Ryles, men kombineret med de længere ben virker arten ofte tydeligt mere kortnæbbet. Silhuetten bliver derved lidt hen ad Tinksmed.

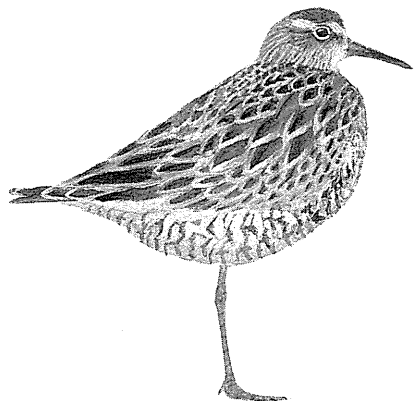
Stående fugle er bredbrystede (sammen med de lange ben kan det give associationer i retning af Tundrahjelle). Hovedet virker mere kantet end Stribet Ryles, hvilket forstærkes af den lige og brede hvide øjenbrynsstribе ("bynkefuglehoved"). Spidshalede Rylere hviler ofte med hovedet mellem skuldrene og benene let bøjede. De kan i skjult vegetation fouragere på en næsten sumphøneagtig manér (Catley 1984), noget jeg selv har set på mere åbne mudderflader, hvor den for den indviende kan ligne en stor version af Langtået Ryle.

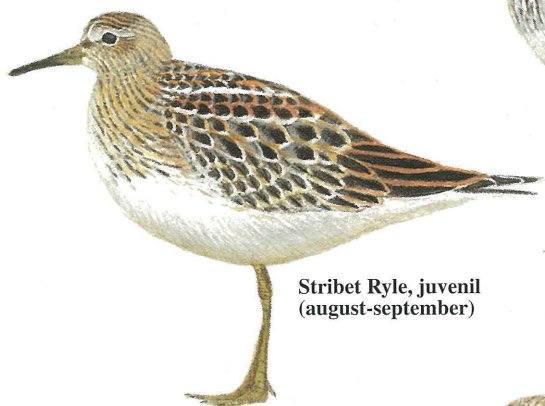
I flugten ligner arten Stribet Ryle med samme svage vingebånd, men en skarp kontrast mellem bryst og hvid bug ses aldrig.

De vigtigste dragtkarakterer er hovedets kontraster og brystets tegning. Issen er varmt kastaniebrun, og er som en mørk hætte tydeligt afsat fra den brede hvidlige øjenbrynsstribе. Denne er bredest bag øjet (hvor den slutter afrundet) – det ser næsten ud som om fuglen har et hvidt pandebånd. Øjenringen er hvid og tit tydelig, som et par hvide briller, især hos adulte, der kan være mørke bagest på tøjlen og forrest på øjenstriben (Rosenband 1982, se foto i Bekaert 1991). Tøjle- og øjenstribе er bredere og mørkere end Stribet Ryles.

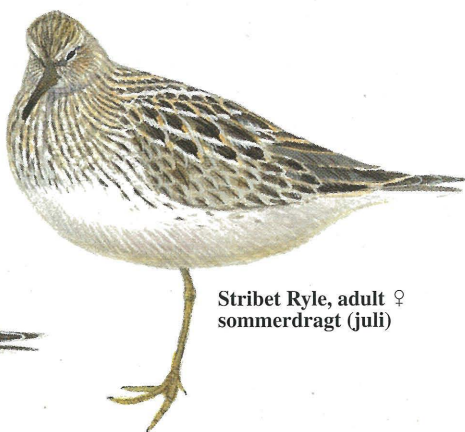
Adulte har brystet besat med brede sorte pletter og pilespidser, der fortsætter langs flankerne. Grundfarven over bryst og bug er gråbrun til varmere rustgulbrun. Overgangen til den hvide bug bliver uskarp, især hos de fugle, der også har svage længdestriber på bugen. Undertiden er også undergumpen sribet, hvilket aldrig er tilfældet hos Stribet Ryle (Lewington et al. 1991). Når sommerdragten fældes under efterårstrækket aug.-okt., bliver brysttegningen svagere med en blanding af runde og pilespidsformede fjer.

Oversiden ligner Stribet Ryles, men fjerrandene er mørkere og varmere brune, og de hvide fjerspid-

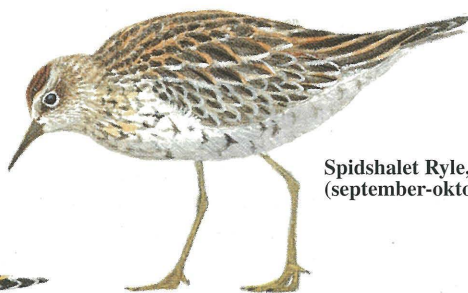
Stribet Ryle, juvenil
(august-september)

Stribet Ryle, adult ♀
sommerdragt (juli)

Spidshalet Ryle, juvenil
(september-oktober)

Spidshalet Ryle, adult
(september-oktober)

Reproduktionen af farvetavlen er betalt af Brock & Michelsen Brilleoptik A/S, eneimportør af Carl Zeiss, Tyskland.

ser smallere. I vinterdragt ligner de adulte juvenile, blot med de gulbrune partier på brystet afløst af gråbrunt og med mørkere oversiden (Kaufman 1987).

Næbbet er mørkere end Stribet Ryles, og har kun svagt lys basis. Benene er grøngule til grågule, generelt gulere end Stribet Ryles.

Juvenile fugle har endnu tydeligere hovedtegning end adulte. Brystet er varmt gulbrunt med diffus overgang til hvidlig bug. Den gulbrune farve strækker sig ofte noget op mod nakken og langs forflankerne. Længdestriber er svage og normalt

koncentreret til brystets sider. Den midterste del af brystet er oftest helt ustribet – vigtigt ved bestemmelse fra Stribet Ryle, da mange juvenile har skarpere overgang mellem bryst og bug end adulte (især på afstand!). Oversiden ligner Stribet Ryles, men skulderfjerene har generelt bredere og mere gulbrune kanter.

Kaldet er et blødt metallisk "vip" eller "uip", der lyder kvidrende eller landsvaleagtigt (Hayman et al. 1986). Det er altså helt anderledes end Stribet Ryles, men høres desværre ikke særlig tit.

Forvekslingsmuligheder

Artstypiske karakterer til trods forveksles hjemlige vadere undertiden med de to sjældne arter. Det er oftest unge hunner af Brushane, der volder problemer, men også hanner samt Almindelig Ryle og Tinksmed viser træk hen ad de to sjældne ryler. En kort gennemgang af disse arters vigtigste karakterer er derfor på sin plads.

Brushanen en meget variabel art. Godt nok er hannen tydeligt større end de her omtalte ryler, men hunner kan være af samme størrelse. Her er proportionerne vigtige: Brushanen virker uproportioneret (vadernes gnu) med et lille hoved på en lang og tynd hals, en alt for stor krop og tykke lange ben. I flugten er Brushanen skrutrugget, og hånden er næsten lige så bred som armen. Benene stikker tydeligt ud bag halen og har tendens til at hænge. Undertiden trækkes benene dog ind under kroppen, ligesom klirer (især Sortklire) har for vane. Hos Stribet og Spidshalet Ryle stikker højst fødderne lidt ud bag halen og danner et spidst bagparti.

Andre karakterer for adulte Brushøns er: i vinterdragten er ansigtet gråbrunt uden tydelig lys øjenbrynsstribe, og der er ofte et hvidt parti omkring næbbet. Brystet er groft mørkpletet på grålig baggrund. Sensommer og efterår ses gerne en blanding af gamle og nye fjer på oversiden. Tertiærerne når helt ud til halespidsen og dækker over håndsvingfjerene. Sammen med ryggenes fjer blæser de ofte op, når vinden kommer ind bagfra, så det ser ud som om fuglen havde rygsæk på! Tertiærerne er mørke med uregelmæssige pletter langs randen. Hos både Stribet og Spidshalet Ryle

har tertiærerne regelmæssige lyse rande, og de ender et stykke bag halen, så spidserne på de tre yderste håndsvingfjer er synlige. Adulte Brushøns har orange til gulorange ben.

Juvenile Brushøns har utegnet lysebrunt bryst, der gradvist bliver lysere mod bugen. Nogle har lysere bug, og kan overfladisk ligne juvenile Spidshalede Ryler. De bestemmes bedst på, at hovedet er kontrastløst med svagt mørkere isse og stirrende sort øje. Oversiden er jævnt lysskællet uden lys V-tegning. Tertiærerne er tegnet som hos Stribet og Spidshalet Ryle, så længden er afgørende. Benene er grøngule til grågule. Brushøns er normalt tavse.

Almindelig Ryle burde ikke volde problemer, men gør det undertiden, da nogle juvenile har stribet bryst og lysere bug. Proportionerne er dog helt anderledes. Almindelig Ryle virker kort og halsløs med stort hoved og langt næb, der er sort og nedadbøjet.

Unge Almindelige Ryler har en meget variabel brysttegning – lige fra næsten utegnet til groft plettet helt ned på bugen. De kan altid kendes på den "plettede trekant": området mellem bryst, kno og ben har altid nogle grove mørke pletter, der afslører "mistænkelige" fugle meget effektivt. Først i vinterdragten bliver de ensfarvet lyse her – men på dette tidspunkt bør Stribet og Spidshalet Ryle befinde sig langt syd for ækvator.

Juvenile Almindelige Ryler har på oversiden mørke fjer med lyse rande. Allerede fra august dukker enkelte grå vinterfjer op, og under efterårstrækket har de typisk en blanding af gamle og nye fjer. Ungfugle af den sydlige race *schinzii* er

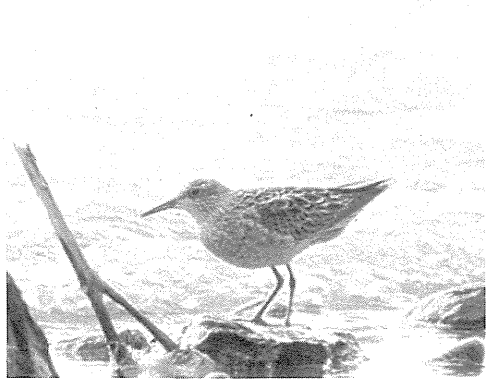
Brushane, juvenil, august. Foto: Birger Lønning.

Almindelig Ryle, juvenil (fældende til første vinterdragt), oktober. Foto: Knud Larsen.

Stribet Ryle, juvenil, september. Foto: Thure Wikberg.

Spidshalet Ryle, adult, september. Foto: Lars Dinesen.

mindre med kortere næb og mere regelmæssig mørk stribning på undersiden, og synes sjældent at mangle mørke fjer i "den plettede trekant".

Tinksmæd kan teoretisk forveksles med Spidshalet Ryle på grund af fællestræk i proportionerne. Tinksmæden er dog helt anderledes på oversiden (mørk med lyse og hos ungfuglene smukt gyldne pletter), og har i flugten hvid overgump. Den hæse, næsten korsnæbagtige "jiff-jiff"-stemme udstødes næsten altid, når fuglen letter, og fjerner enhver tvivl.

Vi er nu ude på overdrevet, men for fuldstændighedens skyld skal det lige nævnes, at den meget mindre Dværgryles overside ligner Stribet Ryles. Unge Krumnæbbede Ryler kan have brystet ret skarpt afsat mod den lyse bug, men mangler lyse linier ned ad ryggen og har længere sort og krumt næb, der er smallest i spidsen. Sortgrå Ryle kan have en ret skarp overgang mellem mørkt bryst og hvid bug, men er meget mørkere og mere kompakt. Unge Rødben kan have en brysttegning, som flygtigt ligner Stribet Ryles, men har mørkere bug og helt anderledes hoved- og oversidetegning.

Referencer

- Bekaert, L. 1991: Siberische Strandloper te Philippine in september 1989. – *Dutch Birding* 13: 125-127.
 Breife, B., E. Hirschfeld, N. Kjellén & M. Ullamn 1990: Sällsynta fåglar i Sverige. Vår Fågelvärld Suppl. 13.
 Britton, D. 1981: Mystery photographs 56: Pectoral Sandpiper. – *British Birds* 74: 344-345.

- Britton, D. 1982: Identification of Sharp-tailed Sandpiper. – *British Birds* 73: 333-345.
 Catley, G.P. 1984: Feeding behaviour and plumage of an adult Sharp-tailed Sandpiper. – *British Birds* 77: 156-157.
 Cramp, S. & K.E.L. Simmons (red.) 1983: The birds of the western Palearctic. Vol. III. – Oxford University Press.
 Dean, A.R. 1982: Supercilium pattern of immature Pectoral Sandpiper. – *British Birds* 75: 127.
 Dean, A.R. 1985: Mystery photographs 102: Pectoral Sandpiper. – *British Birds* 78: 281-283.
 Hayman, P., J. Marchant & T. Prater 1986: Shorebirds. An identification guide to the waders of the World. – Christopher Helm, London.
 Jonsson, L. 1992: Birds of Europe, with North Africa and the Middle East. – Christopher Helm, London.
 Kaufman, K. 1987: The practiced eye. Pectoral Sandpiper and Sharp-tailed Sandpiper. – *American Birds* 41: 1356-1358.
 Lewington, I., P. Alström & P. Colston 1991: A field guide to the rare birds of Britain and Europe. – Harper-Collins, London.
 Olsen, K.M. 1992a: Danmarks Fugle – en oversigt. – DOF, København.
 Olsen, K.M. 1992b: Bestämning av tuvsnäppa och spetsstjärtad snäppa samt inhemska vadare av snarlikt utseende. – *Fåglar i Stockholmstrakten* 21: 109-116.
 Rosenband, G. 1982: Eye-ring of Sharp-tailed Sandpiper. – *British Birds* 75: 128.

Klaus Malling Olsen
 Gartnerivej 3
 2100 København Ø